

Hornycsek Júlia¹ - Leskó György²

A VÉDELMI SEKTORBAN KÖZREMŰKÖDŐ ÖNKÉNTES SZERVEZETEK BESZERZÉSI LOGISZTIKÁJÁNAK VIZSGÁLATA A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG SZEMSZÖGÉBŐL

EXAMINATION OF THE PROCUREMENT LOGISTICS OF
VOLUNTARY ORGANISATIONS INVOLVED IN THE
DEFENCE SECTOR FROM THE POINT OF VIEW OF
ENVIRONMENTAL AWARENESS

<https://doi.org/10.30583/2021-1-2-127>

Absztrakt

A környezetvédelem követelményeinek, társadalmi elvárásainak érvényesülése a védelmi szektor minden ágában, így a közreműködő önkéntes civil szervezetek tevékenységében is teret nyert. Az ökológiai rendszereket is veszélyeztető események felszámolása során, mint például a katasztrófák elleni védekezésben, a lakosság védelméért dolgozó önkéntes szervezetek hatékony segítséget nyújtanak a hivatásos, állami és önkormányzati védelmi szervezeteknek. A tevékenységük közben alkalmazott eszközök kiválasztása és beszerzése kritikus pont, mely folyamatban egyre nagyobb hangsúlyt kell kapnia a fenntarthatóságnak. A „körforgásos gazdaság” fogalmának megjelenésével új távlatok nyíltak meg a környezettudatosan működő szervezetek számára. Felmerül a kérdés, hogy milyen a beszerzési gyakorlatuk és mennyiben környezetszemponitú a logisztikai tevékenységük. A cikkben a szerzők vizsgálják a védelmi szektor önkéntes beavatkozó szervezeteinek szerepét a védelem rendszerében, a zöldbeszerzési lehetőségek előnyeit, a szervezetek beszerzési logisztikai tevékenységének jellemzőit, folyamatát annak érdekében, hogy összképet kapjanak a védekezésben közreműködő civil szervezetek szerepéről és eszközbeszerzési helyzetéről.

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, egyetemi docens, e-mail: hornycsek.julia@uni-nke.hu, ORCID-azonosító: 0000-0002-2441-7383.

² Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola, PhD hallgató, e-mail: lesko.gyorgy@uni-nke.hu, ORCID-azonosító: /0000-0001-7470-7824A.

Kulcsszavak: védelmi szektor, logisztika, körforgásos gazdaság, beszerzési eljárás, környezetvédelem, fenntarthatóság, önkéntes szervezetek, életciklus

Abstract

The enforcement of the requirements and social expectations of environmental protection has gained ground in all branches of the defence sector, including the activities of voluntary non-governmental organizations (NGO). Voluntary organizations working to protect the population during emergency events that also threaten ecosystems, such as disaster protection, provide effective assistance to professional, state, and municipal defence organizations. During their activities, the selection and acquisition of tools used is a critical point, so in this activity, too, there must be an increasing emphasis on sustainability. With the advent of the “circular economy”, new perspectives have opened for environmentally conscious organizations. The question arises as to what their procurement practices are, to what extent their logistics activities environmentally friendly are. In the article, the authors examine the role of the defence sector, voluntary intervening organizations in the defence system, the benefits of green procurement opportunities, the procurement logistics activities of organizations, and the process of gaining a picture of asset procurement for defence NGOs.

Keywords: defence sector, logistics, circular economy, procurement process, environmental protection, sustainability, voluntary organizations,

Bevezetés

A XXI. század első évtizedeiben mind a közösségek, mind az egyének számára egyaránt felértékelődött a biztonság, és megnövekedett az igény a veszélyekkel szembeni védettségre. A kutatások egyértelműsítik, hogy „a biztonság elemi erejű emberi igény, és a biztonság igénye együtt nő a védelemre szoruló közös és egyéni, valamint kulturális javak tömegével, hiszen minden javunk szüntelenül veszélyben forog.”³

Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb figyelem kíséri a védelemben részt vállaló szervezeteket, melyek sorában nemcsak a hivatásos

³ Bukovics István et. al: Zöld-beszéd, (2014). p.15.

mentőerőket, hanem civil szerveződések, egyesületek, alapítványokat is szép számmal találunk, hiszen nincs olyan ország, amelyben a hivatásos védelmi szervek egyedül oldanák meg az összes védelmi feladatot. Világszerte mindenütt részt vállalnak a védelmi tevékenységben a civil szervezetek is. Ezek alapján véve két nagy csoportra oszthatók. Az egyik csoport tagszervezetei nem védelmi céllal jöttek létre és működnek, de a szervezethezük, képességeik, kapacitásaik révén alkalmasak egy-egy rendkívüli esemény kapcsán közreműködőként védelmi feladatokat is megoldani. A másik csoportjukat azon szervezetek képezik, amelyeknek az alaprendeltetése a védelmi feladatok ellátásában való közreműködés (pl.: Magyar Polgári Védelmi Szövetség, Magyar Mentőkutyás Szervezetek Szövetsége, Magyar Tűzoltó Szövetség stb.).

Napjainkban egy másik, közérdeklődést kiváltó terület a fenntartható fejlődés. A környezet átalakításának, értékei kihasználásának és a megóvásának kettőssége nagy kihívás a társadalmak számára. A két igény valamely irányban való súlypont-áthelyeződése azonban gyakran elkerülhetetlen. Az egyre szaporodó környezeti károkozások hatására az előző évszázad utolsó harmadában kezdett teret nyerni egy – viszonylag összetett – társadalmi törekvés, a környezet megóvásának igénye. Ez nemcsak a gazdaságban, hanem a védelmi szektor területén, a védelmi feladatok ellátásában is megjelent. Az ökoszisztémák védelmére való törekvés jelentős társadalmi elvárássá fejlődött, amelynek figyelembevétele a védelmi szektor tevékenysége során ma már alapvető művelettervezési szempont, amelyek a nemzetközi és hazai szabályozókban is helyet kaptak.⁴ A fenntarthatósági igény a védelmi feladatok ellátásában résztvevő önkéntes szervezetek szintjén is erőteljesen jelentkezik. A védelmi szféra és a környezetvédelem összefüggéseinek tudományos igényű feltárására egyre több példát látunk a kutatásokban.

A hadviselés-ökológia (warfare ecology)⁵ például rendszertani alapon vizsgálja a katonai tevékenység kapcsán jelentkező, a környezetet veszélyeztető hatásokat⁶, valamint a megelőzésükre, felszámolásukra

⁴ STANAG 7141, (2002). 122/2011. (XI. 25.) HM utasítás. (2011).

⁵ Warfare ecology a katonai műveletek környezeti hatásainak elemzésére, ok-okozati összefüggéseinek feltárására, a területtel kapcsolatos környezeti kutatások folytatására létrejött interdiszciplináris tudományág, amit legkifejezőbbben magyarul a „hadviselés ökológiájának” nevezhetünk. Machlis–Hanson: Warfare Ecology, (2008).

⁶ Földi László: Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására, a hadviselés ökológiai kérdései, (2016).

és az eszkalálódás megakadályozására alkalmazható eljárásmodokat.⁷ Ebben nemcsak a természeti és civilizációs eredetű környezetkárosításra történik utalás, hanem rámutat a védelmi tevékenységgel és a védelmi szervezetek működésével kapcsolatos negatív környezeti hatásokra is. Napjaink új tudományos kutatásai természetszerűleg a harc megvívása vagy a katasztrófák felszámolása során okozott károk elemzésére és azonosítására is kitérnek, és egyre több elemző vállalkozik a környezet terhelésének csökkentését célzó módszerek, eljárások kialakítását segítő kutatásokra és ezirányú eredményeik közzétételére.⁸

Felmerül a kérdés a kutató számára, hogy a védelmi szervezetek tevékenysége milyen környezetkárosító és/vagy terhelő hatásokat okozhat, és hogyan lehet megelőzni ezeket a környezettudatos fejlesztési politika segítségével a védelmi tevékenység egy-egy konkrét területén. Az önkéntes beavatkozó védelmi szervezetek egyre inkább a fókuszba kerülnek. Ezen szervezetek (polgárőr, tűzoltó, mentő, különleges mentő, polgári védelmi) tevékenységének is lehetnek ugyanis negatív környezeti, ökológiai rendszereket veszélyeztető hatásai. A másik fontos kérdés, hogy milyen eljárásmodok és technológiák alkalmazásával fejleszthető a természetes és épített környezet megóvására irányuló képesség a védelmi szektorban. Érhetők-e el jó eredmények egy-egy részterület, például a beszerzési logisztika tudatosabb végrehajtásával?

A kérdések megválaszolását célzó kutatásban a tevékenységünket arra a feltételezésre építettük, hogy a védelmi tevékenység szervezése, végrehajtása során a környezeti károk és terhelések megelőzhetők, csökkenthetők az elsődleges védelmi célok megtartása mellett is, ha abban megfelelő tudatosság és tervszerűség érvényesül, és a konkrét feladatok mindegyikében szem előtt tartják a környezet ügyét. Célul tűztük ki, hogy a védelmi szektor önkéntes szervezeteinek eszközigényét és beszerzési gyakorlatát vizsgálva kutatjuk, hogy a környezetvédelmi igény jelen van-e, és milyen korszerű eljárások és módszerekkel előzhető meg vagy mérsékelhető a túlzott használat és a károkozás. Mindezt annak érdekében, hogy javaslatot tegyünk a védelmi célú civil szervezetek eszközmennyiség-normáira, valamint a

⁷ Leskó György: A hadviselés-jelentette ökológiai veszélyek csökkentésének lehetőségei a katonai döntéstámogatás területén, (2020).

⁸ Hornyacsek Júlia: Polgári védelem 1. - kézikönyv, (2009). Endrődi István, Jósvai Attila: Önkéntes polgári védelmi szervezetek helyi szintű kapacitásfejlesztése, (2016).

környezettudatos beszerzés, karbantartás, tárolás és alkalmazás formáira. Elsőként vizsgáljuk meg, hogy mi a szerepe a civil szervezeteknek a védelmi rendszerben, elsősorban a katasztrófák következményeinek felszámolásában!

A védelmi szektor önkéntes szervezetei szerepének felértékelődése a védelmi tevékenység során

A lakosság élet- és vagyonbiztonsága, a gazdaság és a kritikus infrastruktúra- elemek működésének biztosítása és védelme kiemelkedően fontos, társadalmi feladatrendszer. Az Európai Unió a kezdetek óta hozzájárul a védelmi célkitűzésekhez, így a védelmi stratégiája növeli a tagállamok állampolgárainak biztonságát, ezen belül is a katasztrófák megelőzésére, valamint az azokra történő felkészülésre és reagálásra való kollektív képességet. Ennek fokozása az elmúlt időszakban a fókuszba került, amelyet az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata az alábbiakban deklarált:

„Az elmúlt évek során jelentősen nőtt a természeti és az emberek által okozott katasztrófák száma és súlyossága, valamint arra tekintettel, hogy – különösen az éghajlatváltozásból és a számos természeti és technológiai veszély lehetséges kölcsönhatásából eredően – a jövőbeli katasztrófák valószínűleg még szélsőségesebbek és összetettebbek lesznek, és mélyreható és hosszabb távú következményekkel fognak járni, egyre fontosabb a katasztrófavédelem integrált megközelítése.”⁹

Az Európai Uniónak elő kell mozdítania a szolidaritást, illetve támogatnia kell és ki kell egészítenie a tagállamok polgári védelem terén végrehajtott tevékenységét, valamint meg kell könnyítenie azok koordinálását, hogy javuljon a természeti és az emberek által okozott katasztrófák megelőzésére, az azokra való felkészülésre szolgáló rendszerek hatékonysága. Az Európai Unió értékrendjébe tagozódó és a főbb uniós elvekhez illeszkedő határozat irányt mutat az új szükséges rendszerelemek kialakításához, megvalósításához, melyhez elengedhetetlen a projektszemléletű, minden résztvevő igényeire épülő stratégia: az „önkéntesek” növelése. Ha például „hadviselés-ökológiai” szempontból vizsgáljuk és integrált rendszerként fogjuk fel a védelmi

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata. Az uniós polgári védelmi mechanizmusról (2013) p. 347/924.

szektort, benne a válsághelyzet-kezelést, akkor igaz a megállapítás, hogy:

„a hazai egységes katasztrófavédelem rendszere három alrendszerre tagolódik, melyek kölcsönösen összefüggenek, kiegészítik egymást. Ezek az alábbiak:

- feladat-alrendszer;*
- erőforrás-alrendszer;*
- szervezet- és intézmény-alrendszer.”¹⁰*

Minden alrendszer, így a szervezet- és intézmény-alrendszer is több elemből tevődik össze. Ezek között meghatározóak a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, de jelentős szerepe van az önkéntes szerveződéseknek is. A nemzeti biztonsági stratégiákra épülő védelmi rendszerek működése abból az alapelvből indul ki, hogy az állampolgároknak joguk van a biztonságra, de annak megteremtésében nekik maguknak is tevékenyen részt kell venniük. Az önkéntes szervezetek rendkívüli helyzetben részt vesznek a lakosság és az anyagi javak védelmében, a mentésben és az élet alapvető feltételeinek megteremtésében, fenntartásában, de eredménnyel működnek közre a helyreállítási feladatokban is.

„A fenntartható fejlődés megvalósíthatósága és a közösségek biztonságos életvitele számára a ciklikusan ismétlődő veszélyhelyzetek, katasztrófák jelentik a legnagyobb kihívást.”¹¹

A problémakör kezeléséhez elengedhetetlen a közösségi összefogás, az együttműködés és a civil társadalom kapacitásainak teljes vagy részleges bevonása. Az egyik legfontosabb állampolgári szerveződést a civil és humanitárius szervezetek jelentik, és köztük egyre nagyobb arányban képviseltetik magukat a védelmi feladatokban közreműködő civil szervezetek. A folyamatosan változó biztonsági környezetben a kihívások, kockázati tényezők és fenyegetések ma már több síkon – az egyének, közösségek, államok és régiók szintjén, valamint globális szinten – jelennek meg, és az ellenük való védekezés az egyének, kormányzati és nem kormányzati szervezetek, valamint transznacionális szereplők széles körét érintik. *„Mára elengedhetlenné vált a biztonság politikai, katonai, gazdasági és pénzügyi, társadalmi, ezen belül*

¹⁰ Hornyacsek Júlia: Polgári Védelem 1. (2009) p. 74.

¹¹ Endrődi István, Jósvai Attila: Önkéntes polgári védelmi szervezetek helyi szintű kapacitásfejlesztése. (2016) p. 5.

*emberi és kisebbségi jogi, valamint környezeti dimenziójának együttes kezelése.*¹²

A kockázati tényezők között számos új, a XXI. században, illetve a modern globalizációs folyamatok hatására napjainkban kialakult vagy a geopolitikai és természeti folyamatok hatására újra előtérbe került veszélyforrás található. A korszerű biztonságfelfogás szerint a „*biztonság ma komplex fogalom és állapot,*”¹³ állami és társadalmi kérdés, sőt nemzeti érdekekre épülő globális ügy. A közelmúlt történései nyilvánvalóvá tették, hogy a természeti és civilizációs katasztrófák elleni védelem is állami szintű feladattá vált. A szubszidiaritás eleve támogatja a kihívások, fenyegetések elleni, a helyi közösségek összefogására épülő fejlesztési kezdeményezéseket. Ugyanakkor ez nem mindig és mindenhol elégséges. A védelmi kapacitás-fejlesztés napjaink nagy kihívása, melynek elengedhetetlen része az önkéntes beavatkozó szervezetek szerepének növelése a védelemben.

A védelmi kapacitás növelésének kiindulópontja a válsághelyzet-kezelés területén azoknak a kérdéseknek az azonosítása volt, amelyeknél a legnagyobb eltérés mutatkozik a jelenlegi helyzet és a kitűzött védelmi célok között. Az államnak folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a biztonsági kihívásokat, ahhoz kell igazítani a védelmi képességeket, ezzel is biztosítva, hogy a biztonsági rendszer ne billenjen ki tartósan az egyensúlyi állapotból és mindenkor hatékonyan alkalmazható és eredményes legyen.

Hazánkban az elmúlt időszak veszélyhelyzet-kezelési gyakorlata¹⁴ azt bizonyította, hogy ezekbe a folyamatokba sikerrel bevonhatók a civil szervezetek is. Nemcsak lehetőség ez, hanem szükségszerűség is, ugyanis a veszélyeztető tényezők számának növekedése, a kárterületek összetetté válása olyan mértékben köti le a hivatásos védelmi erőket, amely elengedhetlenné teszi a civilek bevonását a védelmi feladatok végrehajtásába. Jó példa erre a civil polgári védelem, amelynek képességei ugyan az elmúlt évtizedekben kihasználatlanok voltak, nem is történt meg a megfelelő szintű fejlesztésük, a múlt század hetvenes-nyolcvanas éveiben azonban még a társadalom önvédelmi reflexeként működött, és jelentősen hozzájárult a biztonságért folytatott tevékenységek sikeréhez. Vélelmezhető, hogy napjaink új kihívásai

¹² Nemzeti Biztonsági Stratégia 2. pont.

¹³ Halász László, Földi László: Környezetvédelem-Környezetbiztonság. (2001) p. 27.

¹⁴ Az alábbi események elemzése alapján: hejcei repülőgép-katasztrófa, kolontári vörösiszap-katasztrófa, borsodi, somogyi, szabolcsi árvízi helyzet 2010.

nak kezelése során is sikerrel lennének alkalmazhatók a polgári védelmi szervezetek akár a járványügyi helyzet megoldásában is, ez azonban csak további kutatásokkal lenne eldönthető.

„A polgári védelem az emberi élet védelmét szolgálja. Ez a terület elsősorban a keletkezett katasztrófák ellen hosszan tartó védekezés szervezési, mentési feladatait foglalja magába.”¹⁵

A polgári védelem szerepe a lakosság és az anyagi javak védelme mellett az élet feltételeinek biztosítása is, amelyet az ország biztonsági rendszerébe integrálva, a megelőzés, a védekezés és a helyreállítás egységes feladatrendszerében hajt végre. Alapvetően rendvédelmi feladat, szoros együttműködésben a lakosságon, a közigazgatáson át, a vállalkozói és karitatív szerveken keresztül, a társadalom minden szereplőjével. A polgári védelem feladatait az állampolgárok önkéntesen, állampolgári kötelezettségen alapulóan vagy a munkakörük ellátása során végzik.

Hazánkban az önkéntes és az ún. „köteles” polgári védelmi szervezeteknek, ha részt kívánnak vállalni a védelmi feladatok ellátásában, mindenképpen meg kell felelniük a hivatásos katasztrófavédelmi rendszer megfogalmazott követelményeinek. A beszerzési logisztikájuknak, a fejlesztéseiknek, az eszközbeszerzésüknek és a humánerőforrás-fejlesztésüknek a katasztrófavédelemért felelős hatóságokkal való egyeztetésre és konszenzusra kell épülnie. Mivel az önkéntes szervezetek eltérő képességekkel rendelkeznek a katasztrófavédelem komplex rendszerében, ezért nem lehet egységes a fejlesztésük, a hálózatra épülő védelmi tevékenységhez azonban közös fejlesztés-módszertan szükséges.

A védelmi munkában a rendszerek alkalmazhatóságát és hatékonyságát a rendelkezésre álló kapacitások határozzák meg. A XXI. század egyik legnagyobb kihívása a gyors változás mind társadalmi, mind technológiai szinten, amely sokszor nehézkessé teszi egy szervezet feladatainak megvalósíthatóságát, kihat a hatékonyságára. A veszélyhelyzetek kezelése során hatványozottan jelentkezik a tudatos beszerzési logisztikára épülő, hatékony kapacitás-fejlesztés igénye. Természetesen ez nemcsak a hivatásos szervezetekben, hanem az önkéntes szervezetek területén is rendkívül fontos. Mind a civil, mind a hivatásos katasztrófavédelmi szervezetek működési környezetében olyan

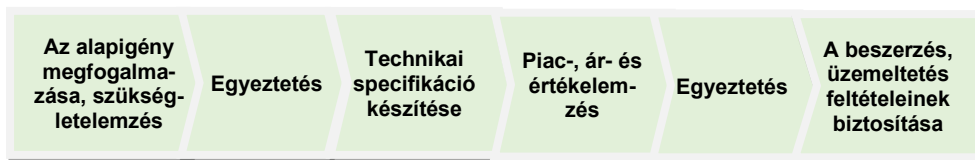
¹⁵ Schweickhardt Gotthilf: A katasztrófavédelem rendszere. (2018) p. 34.

technológiai, gazdasági, társadalmi változások bontakoztak ki, amelyek elengedhetetlenné teszik azoknak a projekteknek a megvalósítását, amelyek az erőforrások összehangolt fejlesztésére és észszerű felhasználására irányulnak.

Vizsgáljuk meg az önkéntes védelmi szervezetek beszerzési folyamatainak főbb pontjait!

A védelmi szektor önkéntes szervezeteinek eszközbeszerzési folyamata, szempontjai, követelményei

A védelmi szektor önkéntes szervezeteiben az eszközeik rendszerbe állítása a logisztikai folyamatba szervesen illeszkedve történik. Az 1. sz. ábra mutatja be a beszerzési feladatok sorrendiségét.¹⁶ Elsőként elemzik a végzendő feladatokat, és ennek megfelelően határozzák meg a szükségleteket. Az alapigény megfogalmazását követően egyeztetések folynak a használókkal, a forgalmazókkal, majd sor kerül a technikai eszközök specifikációjának elkészítésére, a piac elemzésére, ár- és értékelemzésre. Az újabb egyeztetések után történik meg a beszerzés, a beszerzett eszközök üzemeltetési feltételeinek biztosítása, beleértve a javítás, szervizelés, felkészítés tevékenységeit is.

1. számú ábra. A védelmi szektor önkéntes szervezeteinek beszerzési fázisai (készítették a szerzők)

A beszerzés hatékonyságának növelése tehát egy folyamat eredménye, melynek szerves része a szükségletek elemzése, a piac-, az ár- és az értékelemzés, de nem utolsósorban a környezeti hatások vizsgálata is, valamint a környezetbarát eszközök beszerzésére és alkalmazására való törekvés. A környezetbarát szempontok figyelembevétele az önkéntes szervezetek beszerzési eljárásaiban egyre inkább

¹⁶ A folyamat azonosítására 7 civil szervezet eszközbeszerzéssel foglalkozó szakemberével folytatott irányított interjú segítségével került sor.

elvárás. Például előnyben részesítik a zöld rendszámú, környezetet kímélő járműveket, a tervezésnél környezetvédelmi szakembereket is megkérdezik stb.

„A környezetbarát közbeszerzés gyakorlata ma már elengedhetetlen kiegészítője minden fejlesztésnek, beruházásnak, hasznossága a fejlesztés eredményeinek hosszú távú fenntarthatóságában jut szerephez.”¹⁷

2. számú ábra. A Zemplén Térségi Katasztrófa- és Polgári Védelmi Szövetség CODEVIDIC projekt¹⁸ keretében beszerezett zöld rendszámú jármű (készítette a szövetség projekt-munkacsoportja)

A termékre, szolgáltatásra vonatkozó követelményeket be lehet építeni a keresési (ajánlatkérés) és a bírálati szempontok közé, de meg lehet és kell jeleníteni a beszerzési dokumentációban (műszaki leírás) és a szerződési feltételekben is. Másrészt, az ajánlattevőkre vonatkozó elvárások, alkalmassági feltételek megfogalmazásakor is lehet és szükséges szerepeltetni. Az alapigény megfogalmazása a tevékenység leírására, a tevékenységet meghatározó kockázat elemzésére és

¹⁷ Bukovics István et al: Zölden és takarékosan. (2014) p. 21.

¹⁸ CODEVDIC, az Önkéntes Katasztrófavédelmi Beavatkozó Kapacitás Együttes Fejlesztése project (Common Development of Voluntary Disaster Intervention Capacity)

a beavatkozó szervezet jelenlegi, adott képességeire épül, ezekből indul ki. Vizsgáljuk meg ezt a folyamatot a civil védelmi szervezeteknél!

Az ipar, a technológia egyre gyorsuló fejlődése rendkívüli mértékben megnöveli a társadalomra ható fenyegetéseket, kockázatokat, és ezt az egyre erősödő sérülékenységet csak korszerű eljárasmódokkal és korszerű eszközökkel lehet csökkenteni. Az önkéntes szervezetek projektszemléletű beszerzési logisztikára épülő anyagi-technikai fejlesztése ezért napjainkra a humánerőforrásokkal egyenrangú és szoros kapcsolatban lévő kérdéskör. Az önkéntes polgári védelmi szervezetek eszközrendszerének fejlesztési folyamata például feladatorientált jellegű, így az alkalmazásra való felkészülésnek kell a középpontba kerülnie. A civil védelmi szervezetek általi beszerzések során a megvásárolni kívánt eszköz képességeit és paramétereit egyeztetni kell a területileg illetékes felelős katasztrófavédelmi szervezettel, hiszen az alkalmazás során meg kell felelniük az együttműködési követelményeknek is. Az adott eszköz technikai specifikációjának elkészítése és jóváhagyása után a következő lépés a piacelemzés, melynek eszköze az árajánlatkérés. A beérkezett árajánlatok ár- és értékelemzése után kerül sor a beszerzés végleges egyeztetésére.

Az egyéni felszerelésekkel és a műveleti, mentési berendezésekkel szembeni elvárás a korszerűség. A fogalom a védelmi területen nem egyértelmű, mert eltérő szintű képességekre van szükség. A műszaki fejlődés az önkéntes szervezetekben nem egységesíthető, mert eltérő az alaphelyzetük, az állományuk, más a területük veszélyeztetettsége, így a várható feladataik is. Az eltérő körülmények és igények miatt a védelmi szféra önkéntes szervezetei az ellátottságuknak és képességüknek megfelelő technológiát választják ki, vásárolják meg és alkalmazzák, legalábbis törekszenek erre. A beszerzés a mentőerő szervezettségétől és felkészítésétől is függ. Más technológia felel meg a relatív képzetlen önkéntes erőknél, mint a jól képzett, hivatásosokat is alkalmazó vagy speciális önkéntes szervezeteknek. A korszerűség fogalma alatt ezért szintenként és szervezetenként mást és mást értenek, amelyet az önkéntes szervezetek fejlesztését végző csoportok a beavatkozás körülményei szerint határoznak meg.

Alapkövetelmény, hogy a beszerzés és a biztonságos üzemeltetés feltételeinek megteremtése a folyamatos helyzetelemzésre és információcserére épüljön. A beszerzett eszközöket meg kell feleltetni a feladatnak és a már használatban lévő eszközöknek, mert ez biztosítja az integrált rendszerben való alkalmazhatóságot. Az önkéntes polgári védelmi szervezetek technikai fejlesztéseinek irányát úgy célszerű

ezért meghatározni, hogy a folyamatosság, a fejlesztések egymásra épülése is megvalósulhasson a jövőben. További szempont az eszközök rendszerben tarthatóságának ideje. Ez egyrészt a minőségtől, az alkalmazás szakszerűségétől és a rendszeres szervizeléstől függ. Eből adódóan a beszerzésnél fontos szempont a szervizelési, karbantartási lehetőségek megléte is.

A kockázatelemzések szerint a változó természeti és társadalmi környezet által okozott kihívások, mint a heves zivatarok, a kisebb erdőtüzek, tarlótüzek, veszélyes anyagokkal kapcsolatos balesetek „mindennapossá” válhatnak¹⁹. Mivel a veszélyhelyzetek felszámolásának elsődleges beavatkozó szervezete a tűzoltóság, ezeknek az eseményeknek a kezelése további fejlesztéseket, specializált eljárásmodokat igényel a hivatásos területen, de az önkéntes tűzoltó szervezetekben is. Ezek eszközfejlesztése és -beszerzése a logisztikai feladataik közé tartozik.

*„A jogszabályok egyértelműen rendelkeznek a felkészülés és a védekezés költségeinek tervezési és viselési szintjeiről, nevesítik a különböző szervek, szervezetek ilyen irányú feladatait, de nem térnek ki a különböző végrehajtási és irányítási szintek logisztikai támogatással kapcsolatos tervezési, szervezési, együttműködési, koordinációs, ellenőrzési, esetleg konkrét beszerzési, ellátási feladataira.”*²⁰ - állapítja meg Tóth Rudolf a 2011. évi árvízi eseményeket követő elemzésében. Ennek a hiátusnak a feloldása napjaink fő törekvése, ezért mind a szakemberek, mind a tudományos munkát folytatók körében előtérbe került. Az önkéntes szervezetek vállalt feladatainak ellátása összetett erőforrás-alrendszert feltételez. A kutatók, így *„A logisztikai támogatás helye, szerepe a hazai katasztrófavédelem rendszerében”* c. tanulmány szerzői is,²¹ törekednek a hazai önkéntes szervezetek erőforrás-alrendszere elemeinek, azok forrásainak pontos meghatározására. Az erőforrás-alrendszert az alábbi csoportokra osztották:

- *a központi, állami és önkormányzati készletek, tartalékok, költségvetési pénzügyi források (vis-major alap);*
- *a mentőszervezetek eszközei, gépei, forrásai;*

¹⁹ Nagy Sándor: A lakosságvédelmet érintő kockázatelemzés és kockázatkezelés fejlesztése. - doktori értekezés, (2019) p. 71.

²⁰ Tóth, Rudolf: Az árvizek elleni védekezés új logisztikai, ellátási kérdései. (2011) p.103.

²¹ Tóth Rudolf, Horváth Zoltán: A logisztikai támogatás helye, szerepe a hazai katasztrófavédelem rendszerében. (2009) p.152.

- *a szervezeti alrendszer elemeinek saját erőforrásai, beleértve a gazdaság szereplőinek erőforrásait is;*
- *az állampolgárok erőforrásai, a külföldi segélyek, támogatások.*

Ezeknek az erőforrásoknak a beszerzése csoportonként eltérő. Fontos megjegyezni, hogy a megyei/járási/települési mentőszervezetek feladatellátását a Nemzeti Minősítési Rendszer (NMR) határozza meg, így a beszerezni kívánt eszközök is az NMR-ben meghatározott feladatok ellátását hivatottak segíteni, a lehető leghatékonyabb módon.

Évente vannak pályázati források, amelyek meghatározott módon ezekre a beszerzésekre irányulhatnak kizárólagosan (pl. eszköz- és csapatszállító terepjáró képességű járművek a mentőszervezetek részére vagy erdőtűz felszámolására alkalmas felépítménnyel ellátott terepjáró képességű járművek az Önkéntes Tűzoltó Egyesületek részére). A beszerzések alapvetően három terület támogatását hivatottak segíteni. Ezek az alábbiak:

- működést támogató eszközök;
- fejlesztést szolgáló eszközök;
- egyéb eszközök (pl.: a láthatóságot szolgáló eszközök, emblémázott ruházat, tájékoztató kiadványok stb.).

Napjainkban a központi és önkormányzati forrásokból való eszköz-beszerzést nem maguk az önkéntes szervezetek végzik, erre pályázhatnak a hivatásos katasztrófavédelmi szervnél is. A saját (beleértve az állampolgárok támogatását is) erőforrások pedig nem igényelnek nagyvolumenű beszerzési eljárást, mert általában csak csekély beszerzésre vagy a meglévő eszközök rendszerben tartására irányulnak. Az új beszerzések döntő többsége projekt támogatási formában kerül az önkéntes szervezetekhez. A legtöbb elnyerhető projekt támogatás igen szigorú környezeti feltételekhez köti a felhasználást, azaz itt már megjelenik a fenntarthatóság gondolatköre.²² Ez a tendencia egyre inkább teret nyer a más típusú erőforrások megszerzésének és a képességek fejlesztésének területén is. Mind a társadalom, mind az önkén-

²² AZ EU Strukturális Alapokra vonatkozó szabályozás (1260/1999/EK rendelet) kiemel két olyan horizontális elvárást, amelyet minden pályázat tervezése, elbírálása és végrehajtása során figyelembe kell venni: az esélyegyenlőséget és a környezetvédelmet. Az EU Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK rendelete a strukturális alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról. (1999) p. L 161.

tes szervezetek tagsága egyre inkább fontosnak tartja a környezetvédelmi szempontok érvényesítését is a beszerzési logisztikában. Egyes nézetek szerint a logisztikai rendszerek környezetre mért (kedvezőtlen) hatásai egyre nagyobbak, ugyanakkor a logisztika egyes fejlődésben lévő funkciói kiemelten környezetbarát-tartalmúak.²³ A fejlesztés és innováció új formái, például a „zöld-beszerzés” jó irány lehet, mely elősegíti a fenntartható fejlődést az önkéntes szervezetek beszerzései területén is. Nem mindegy tehát, hogy milyen beszerzési stratégiát folytatnak a civil szervezetek és milyen módon.²⁴

A „zöld-beszerzési” lehetőségek és módszertanuk a védelmi szektor önkéntes szervezeteinek beszerzési logisztikájában

A környezetbarát-fejlesztés egyik példája a Green Public Procurement²⁵ (Zöld-közbeszerzés), a beszerzési logisztika korszerű módszere, melyet jól lehetne alkalmazni a hazai önkéntes szervezetek számára is. Az önkéntes szervezetek ezzel a következetes, a környezetre kifejtett minél alacsonyabb káros hatásra törekvő beszerzési logisztika alkalmazásával eleget tennének az EU-ajánlásnak is. Közvetett hatása is lenne a gyártókra, hiszen arra ösztönöznék őket, hogy fejlesszék és alkalmazzák a zöld-technológiákat és a környezetbarát, hosszú életciklusú termékeket. A módszer, hasonlóan a beszerzés logisztikai láncának első eleméhez, a beszerzési alapigény megfogalmazásával és az alternatívák szükséglet-elemzése útján való kidolgozásával javasolja a megvalósítást.

A zöld-beszerzés figyelembe veszi többek között, hogy az adott termék gyártása, csomagolása, elosztása, felhasználása megfeleljen a környezetvédelmi érdekeknek. A valós igényminimum és -maximum meghatározása mellett ma már a beszerzendő eszköz, technológia vagy szolgáltatás környezeti hatásait is vizsgálni kell. Előtérbe kerül, hogy az adott termék milyen hatással van a CO₂-kibocsátásra, milyen

²³ Potóczki György: Közigazgatási logisztika. (2014) p. 32.

²⁴ A katasztrófavédelem hivatásos szervei, a belügyminiszter, az Európai Unió és az ENSZ 2019-202. évi pályázata

²⁵ Beszerzési eljárás: „amelynek alkalmazásakor a hatóságok azoknak az áruknak, szolgáltatásoknak és munkálatoknak a beszerzését részesítik előnyben, amelyek más, azonos rendeltetésű árukhoz, szolgáltatásokhoz és munkálatokhoz képest kisebb mértékben terhelik a környezetet. COM. (2008) 400, p. 4.

az energiaigénye, a zajkibocsátása, a szervizelése mennyiben környezetkímélő, és mennyit tesz ki az életciklus-költsége.²⁶

Az eszközök beszerzésénél az elvárt hatékonyság és környezetvédelmi érdekek optimális egyensúlya egyre fontosabb lesz a jövőben. Ezek jól mérhető paraméterekkel bírnak. A folyamatban a különböző paraméterek összehasonlítására számos lehetőség van az igény megfogalmazása és az árak felmérése, de a számba vehető termékbeszerzési elemzés során is. Több indikátor is alkalmas a beszerzésre tervezett eszközök összehasonlítására, de fontos, hogy ebben a legoptimálisabbat alkalmazzuk. Az indikátorok meghatározásával és segítségével történő beszerzés-értékelés az eszközről vagy szolgáltatásról azonban csak leegyszerűsítve közöl információt, ezért a kvantitatív adatokon alapuló értékelés megoldásait is keresnünk kell. Felmerül a kérdés, hogy mit mutatnak ezek a mérőszámok. Egyrészt a környezet állapotra gyakorolt hatását jellemzik, mint például a beszerezni kívánt eszköz működésének tulajdonítható szennyezők immissziós értéke stb., másrészt a beszerzendő és rendszerbe állítandó eszköz fizikai, működési és teljesítményértékeit (meghajtás módja, berendezés energiaigénye, életciklus várható hossza stb.).

Nem biztos azonban, hogy a környezeti hatásváltozást jelző mérőszámok önmagukban elegendő információt szolgáltatnak a beszerzéshez, több szempontból is körül kell járni a témát. A civil szervezetek véges erőforrásainak felhasználása beszerzése során rendkívül fontos tényező az innováció, a fenntarthatóság elveinek betartása és az életciklusban való gondolkodás is, valamint a felszerelések beszerzésének a védelmi feladat ellátásához szükséges integrációja a termékbeszerzés folyamatába úgy, hogy az új felszerelések ne csak a legújabb technológiák elérését, a költséghatékonyságot, hanem az optimális életciklus-mutatókkal a fenntartható fejlődést is szolgálják. A zöldbeszerzés céljainak a leginkább megfelelő beszerzés-értékelési módszer az életciklus-elemzés, -becslés, -értékelés, -vizsgálat (Life Cycle Assessment, or Analysis LCA)²⁷ a beszerzendő felszerelés teljes életútja során annak környezetre gyakorolt potenciális hatásait vizsgálja. Alkalmazásának előnye, hogy a legtöbb gyártó már a termékfejlesztés so-

²⁶ Diófási-Kovács Orsolya: A zöldbeszerzés sikertényezőinek vizsgálata a zöld szempontok hazai beszerzési gyakorlatba történő integrációját támogató eszközrendszer és módszertan fejlesztése. (2015) p. 22-25.

²⁷ Egy termék hatásrendszeréhez tartozó bemeneti, kimeneti és a potenciális környezeti hatások összegyűjtése és értékelése annak teljes életciklusa során. MSZ ISO 14040, (1997)

rán alkalmazza ezt a megoldást, amely a különböző kiválasztott termékek közt könnyű összehasonlítási lehetőséget kínál a védelmi szektor önkéntes szervezetei számára. Bevezetése jól szolgálná a fenntarthatóságot. Ez még azonban csak az előállítás területére vonatkozik. A teljes életút viszont nemcsak a gyártmány beszerzéséig tart. Az ezen túli területekre is kiterjedő becslések bevezetése is nagyon időszerű.

„Egy termék életútjának nevezzük a szükséges nyersanyag-bányászattól és -előkészítéstől a termék gyártásán keresztül a termék használatáig és a használat után keletkező hulladék elhelyezéséig terjedő szakaszt.”²⁸

A védelmi szektor önkéntes szervezeteinek a beszerzés, rendszeresítés, üzemben tartás és a kivonás, az újrahasznosítás, valamint a megsemmisítés környezeti hatásait és költségeit is kellene mérlegelni a beszerzés során. A beszerzésekkor elsőrendű szempont ma még a költséghatékonyság, ezért ez a döntésnél elsődleges szerepet játszik. A környezetszempontrú megközelítés azonban alkalmat biztosít a hosszútávú hatások mérlegelésére is. Új tendencia, hogy a környezetközpontú fejlesztés, gyártás, szabványeljárásainak elterjedése és a különböző állami közösségi környezetvédelmi támogatások következtében mára a környezetbarát termékek válnak leginkább költséghatékonnyá. Beszerzésük, rendszeresítésük és üzemben tartásuk így a védelmi szektor önkéntes szervezetei számára sem jelenthet többletköltséget, de szemléletváltás kell ezen a téren.

A hazai önkéntes beavatkozó szervezetek környezettudatos beszerzési logisztikai tevékenysége a határmenti együttműködés keretében

Az önkéntes beavatkozó szervezetek fejlesztése fontos társadalmi érdek hazánkban is. *„A válsághelyzet-kezelés területén tervezett fejlesztések több szereplőt (önkéntes szervezetek, önkormányzatok, karitatív és egyházi szervezetek) feltételeznek. A közös fellépés alapja egy reális fenyegetésre épülő társadalombiztonsági igény.”²⁹*

²⁸ Tamaska, Rédey, Vizi et.al: Életciklus elemzés készítése. II. kötet. (2001) p.10.

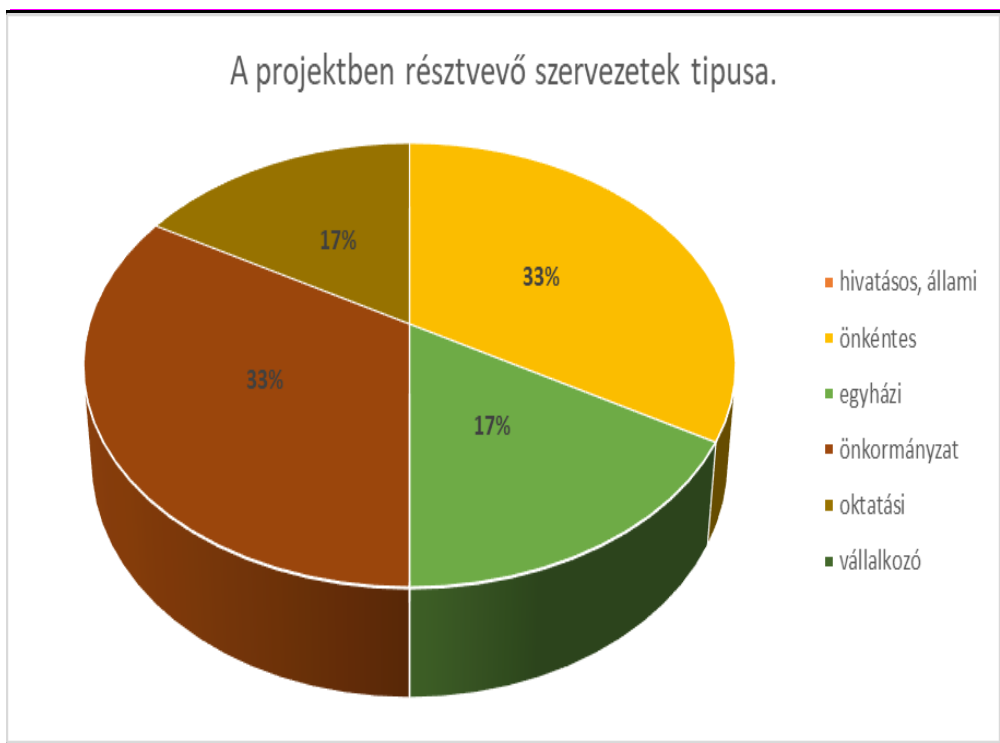
²⁹ Tóth, Zoltán, Leskó György: CODE VDIC, az Önkéntes Katasztrófavédelmi Beavatkozó Kapacitás Együttes Fejlesztése project, mint a rugalmas válaszureagálás fejlesztés eszköze. (2020) p.47.

Több helyi, regionális és nemzeti támogatási lehetőség mellett jelentős az Európai Unió közvetlen támogatási rendszere is a védelmi szektor irányában. Ezen a területen az EU Polgári Védelmi Mechanizmus pénzügyi támogatási eszköze jelenti a legnagyobb lehetőséget a támogatásért folyamodó civil szervezetek részére. Az aktuális regionális problémák megoldására jelentős fejlesztési forrásokat biztosítanak a határon átnyúló együttműködési programok is. Jó lehetőség az önkéntes beavatkozó szervezeteknek a környezet megóvását is figyelembe vevő, beszerzési logisztikai tevékenységi vizsgálatára a nemrég végrehajtott CODEVIDIC projekt³⁰ eszközfejlesztési tevékenysége. A projekt a Kárpátok EU-régió program területén a „*Szlovákia-Románia-Ukrajna ENI Határon Átnyúló Együttműködési Program 2014-2020*” keretében zajlik. A résztvevők jelentős mennyiségben és értékben szereztek be eszközöket. Ezek mikéntje azonban nem volt teljesen világos. A beszerzési folyamatról készült kérdőíves felmérésünk számos tanulsággal szolgál, mely egy önálló cikkben a későbbiekben jelenik meg, de az alábbiakban néhány jellemzőt már itt összefoglalhatunk.

A kérdőíves felmérés célja volt, hogy képet kapjunk a védelmi feladatok ellátásába bevontak, főként a civil szervezetek 2019-20-as évben történt eszközbeszerzéseiről, elsősorban arról, hogy milyen volt a beszerzési stratégiájuk és mennyiben volt ebben szempont a környezettudatosság, továbbá miben nőtt a képességük. Szerettük volna megtudni, hogy mely feladatkörök elvégzését segítik a beszerzett eszközök, milyen volt a beszerzési folyamat, kiket vontak be a döntésekbe és mi volt a legfőbb szempont az eszközválasztásnál, illetve a környezettudatosság mennyiben játszott szerepet.

Az eszköz leírása. A felmérés egy kérdőív segítségével történt, melyben 15 kérdés szerepelt. Ezek a beszerzés indokára, szükségességére, a beszerzés-tervezés módjára, a megvásárolt eszközök képességnövelési területére, valamint a beszerzés folyamatára kérdeztek rá. Felmértük továbbá a beszerzésbe véleményalkotóként bevontak körét, valamint azt, hogy az eszközök beszerzésének mi volt a legfőbb szempontja. A kérdések feleletválasztós, rangsoroló, valamint esszéjellegűek voltak. A beérkezett adatokat elsőként adattáblába rendeztük, a minőségi adatokat kódoltuk, majd szűrtük és értékeltük. A projektben résztvevők körét a 3. sz. ábra mutatja.

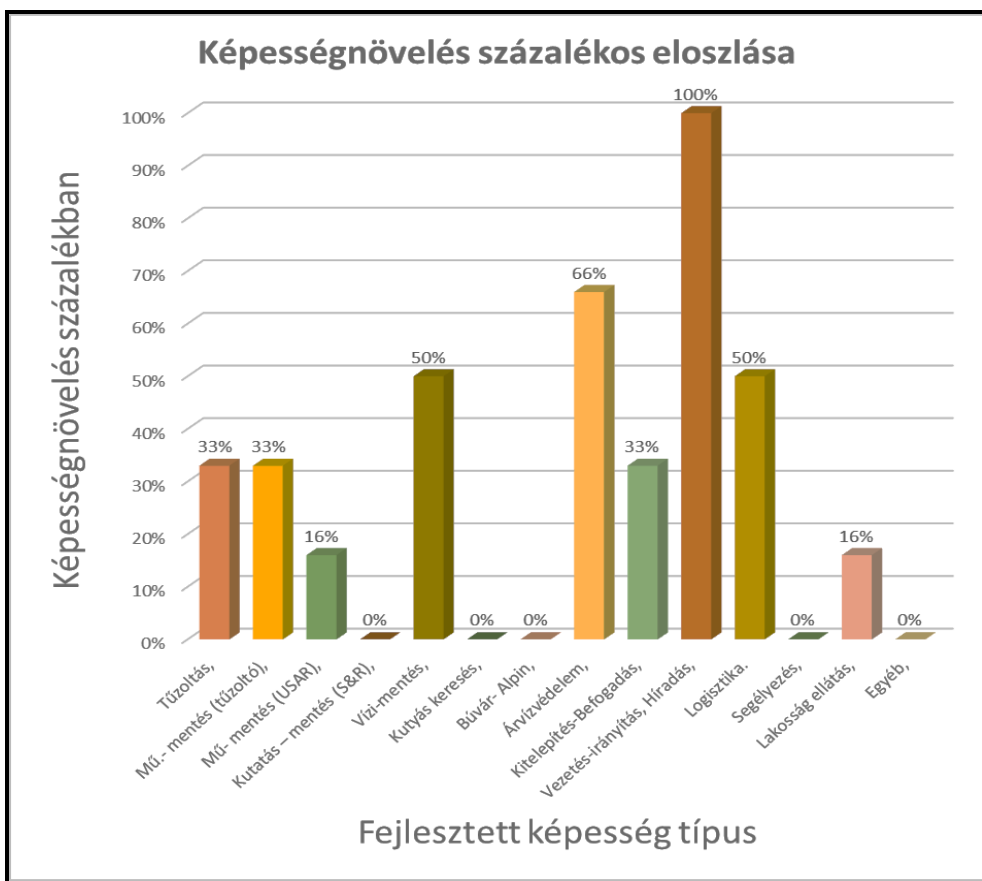
³⁰ CODEVIDIC, az Önkéntes Katasztrófavédelmi Beavatkozó Kapacitás Együttes Fejlesztése project (Common Development of Voluntary Disaster Intervention Capacity)

3. számú ábra. A projektben résztvevő szervezetek típusai
(a felmérés alapján készítették a szerzők)

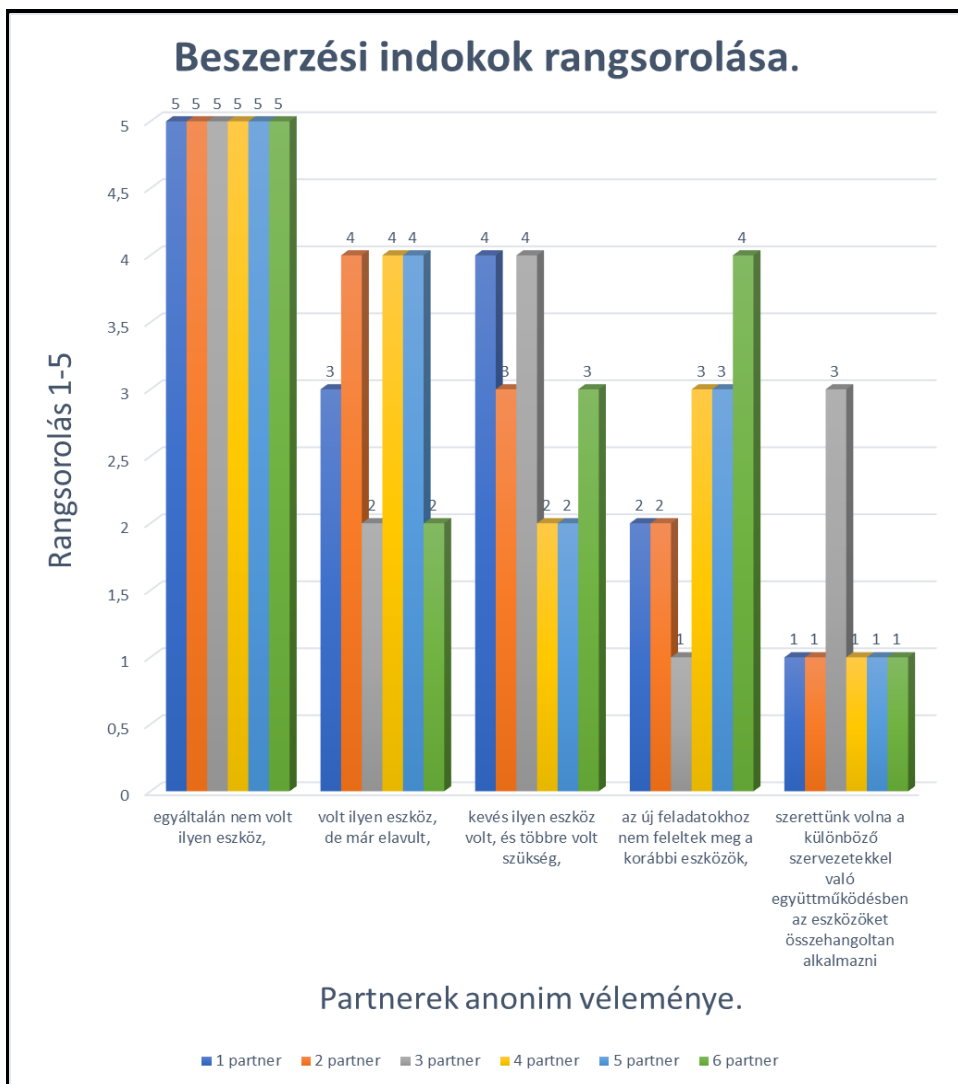
A minta leírása. A kérdőívet a CODE VDIC, azaz *Önkéntes katasztrofavédelmi beavatkozó-kapacitás együttes fejlesztése* nevű projektben résztvevő szervezetekhez küldtük ki. Magyar, román, szlovák és egy ukrán partner is kitöltötte a kérdőívet. Megállapítható, hogy a mintában döntő többségben NGO- és önálló önkéntes védelmi szervezetek szerepeltek, azaz vettek részt a programban, az állami és profitorientált szervezetek nem szerepeltek a mintában. A civil szektor önkéntes, egyházi karitatív szervezetek mellett, a települések is képviselték magukat. Ők is az önkéntes beavatkozó kapacitásuk létrehozásának érdekében csatlakoztak a projekthez. Egyedi egy önkéntes beavatkozó csoportot létrehozó felsőoktatási intézmény megjelenése. Megállapítható, hogy eltérő jogállású szervezetek végeztek eszközbeszerzést a programban, de mindannyian aktívan vesznek részt a területükön a védelmi munkában, és beavatkozó kapacitásokat, képességeket kívánnak létrehozni vagy továbbfejleszteni.

A beérkezett adatok elemzése. Elsőként felmerült a kérdés, hogy mely területen erősödött a szervezetek mentési képessége. Lásd. 4. sz. ábra.

**4. számú ábra. A növelt képességek típusai és eloszlása
(a felmérés alapján készítették a szerzők)**

Jól látható, hogy minden szervezet szerzett be vezetés-irányítási és híradási eszközöket, 66%-nál pedig az árvízvédelmi képességek is nőttek. Tűzoltási és a műszaki- mentésre (tűzoltó) való képességét a szervezetek 33% -a növelte. Vízi- és árvízi mentési, valamint a logisztikai képessége az 50%-uknál növekedett. Kutya keresésre, a nemzetközi városi kutatásra, a búvármentésre, alpin-mentésre, a segélyezésre és egyéb tevékenységre való képességét nem növelte egyik sem. Ez egyértelműen tükrözi a beszerzések veszélyeztetettség-orientált megközelítését. Ugyanakkor a kitöltőkkel végzett későbbi interjúk azt is mutatták, hogy azoknál, ahol ezekre a képességekre szükség volt korábban, most nem fektettek hangsúlyt a meglévő képesség továbbfejlesztésére, hanem inkább az új típusú kihívásokat vették figyelembe. A lakosságellátási/lakosságvédelmi képességek csak a szervezetek 16%-ánál nőttek. A beszerzés indokait is elemeztük. Lásd 5. sz. ábra.

**5. számú ábra. A beszerzési indokok
(a felmérés alapján készítették a szerzők)**

Ezt a kérdést vizsgálva 6 partner válaszolt, melyből megállapítható, hogy a legtöbben azt nevezték meg legfontosabb beszerzési indoknak (5 pont), hogy nem volt ilyen eszközük még, a minőség javítását hárman, a mennyiségi növelést ketten is fontos indokként jelölték meg (4 pont). A legkevésbé fontos szempont a beszerzéseknél az együttműködésnek való megfelelés volt. Egy szervezetnél merült fel fontosként az, hogy új feladat jelent meg, és nem volt még a kezeléshez eszközük. Egyértelműnek látszik, hogy a szervezetek a beszerzésnél az új eszközrendszer és technológia bevezetését elsődlegesnek tekintik.

Ez az eredmény arra utal, hogy sok szervezet most alakult, vagy az önkéntes szervezeteknek sok esetben nincsenek meg a legfontosabb eszközei sem. Jelentős tényező ebben az eredményben a projektben résztvevő önkormányzatok és egyházi szervezetek önkéntes védelmi tevékenységre és védelmi szervezet kialakítására való szándéka, azaz az önmentési készség növelésének igénye megjelent. Náluk a beszerzés kizárólag a hiányzó eszközökre irányult.

Természetesen a több éve sikeres tevékenységet folytató önkéntes szervezetek a meglévő elhasznált felszerelés újíttására koncentráltak a beszerzéseiknél. Így az elavult, elhasználódott eszközök, felszerelések pótlása került a második helyre a felmérésben 19 pontértékkel. Az eszközök mennyiségének elégtelenségét mutató faktor mindössze egy ponttal lemaradva követi ezt: a *„Kevés ilyen eszköz volt, és többre volt szükség”* válasz lett a 3. legfontosabb tényező 18 pontértékkel. *„Az új feladatokhoz nem feleltek meg a korábbi eszközök”* válasz 15 pontértékkel mutatja, hogy annak ellenére, hogy a területen új kockázati tényezők jelentek meg, például a viharkárok és a gyors árvizek, de a felkészülés erre az eseményekre a szervezetek mostani fejlődési fázisában még nem okoz akkora beszerzési igényt, mint az alap beavatkozó feladatok ellátása.

A *„szerettünk volna a különböző szervezetekkel való együttműködésben az eszközöket összehangoltan alkalmazni”* válasz gyenge értékelési indexe (6 pontérték) egy most induló határmenti együttműködési képességre utal. A partnerek csak a program során, 2020-ban hozták létre a határon átnyúló közös alkalmazás fejlesztésére szolgáló hálózatot. Jelenleg folyik az együttműködés kereteinek kialakítása. Valószínűleg más lesz a megítélés egy későbbi fejlesztési fázisban a jövőben, amikor már lesznek közös tapasztalatok és képességigények.

A felmérés rámutatott, hogy a beszerzési eljárás a kérdőívet kitöltők esetében megfelelt az érvényben lévő normáknak, azaz a legtöbben készítettek beszerzési tervet. Egyeztették a beszerzést a feladatért felelős hatósággal. A következő kérdéssel azt vizsgáltuk, hogy az eszközök beszerzésének tervezése során kiket vontak be. Nagyrészt a szervezetek belső állományára támaszkodtak, mindössze egy szervezet vette igénybe külső szakértő véleményét, segítségét. A beszerzés folyamatára jellemző volt, hogy a szervezetek mindegyikénél volt három vagy annál több árajánlat-kérés. A szervezetek a kötelező árajánlat-kéréseket meghaladóan is kértek árajánlatokat a legjobb beszerzési ár/érték arány elérése érdekében. A szervezetek 68%-a jelölt határidőt és határozott meg módszert a borítékbontásra.

A műszaki specifikáció fontos kérdés az eszközök későbbi alkalmazása és megfelelősége szempontjából. A szervezetek 50%-a készített ilyen, a többi elégnak tartotta az egyeztetést a nemzeti hatóságokkal. Ez az adat az eltérő beszerzési kultúrára és gyakorlatra utal. A szervezetek 32%-a logisztikai életciklus-elemzést is készített, amely a környezettudatosság egyik fontos mutatója. A vásárlási döntésnél a végső beszerzési indokok érdekesen alakultak. A partnerek általában nem használtak korszerű piackutatási eszközöket, és kizárólag a hazai piacon szereztek be az eszközöket. A legtöbben azt tartották a legfőbb szempontnak, hogy jól bevált, az alkalmazás során ismert eszközökkel bővítsék a képességeiket. Egyértelműen az ár jelentette a másik legfontosabb döntési tényezőt, de az ár-értékarány megállapítására általában nem használtak korszerű eljárásokat.

A környezettudatosság szempontja úgy alakult, hogy csak a szervezetek 16%-ánál merült fel tényleges környezetkímélési szempont a beszerzésben, a többségnél nem. A beszerzési tevékenységbe a szervezetek nagy részénél nem volt bevonva környezet- és munkavédelmi szakértő, így, ha lehetséges volt is környezettudatos eszközök beszerzése, inkább az alacsony üzemeltetési költség volt a döntő tényező. Jellemző, hogy a szervezetek mikrokörnyezetében is csak kevés környezetvédelmi végzettségű szakember vagy tanácsadó van.

Összességében megállapítható, hogy:

- Jelentős igény tapasztalható a társadalom részéről a beavatkozó önkéntes szervezettek létrehozására és fejlesztésére. Ezt a megállapítást támasztja alá az önkéntes képességeket létrehozni kívánó önkormányzatok és egyházi szervezetek egyre nagyobb arányú részvétele a projektben. Az igény a hivatásosok részéről is megfogalmazódik.
- A beszerzési logisztika a civil szervezetekben még nem mindenütt tervszerű, a környezettudatosság és az együttműködés színvonalának növelése még nem meghatározó tényező. Az életciklus-elemzés ezek között a szervezetek között még nem bevett gyakorlat.
- Több területen történik képességnövelés, de néhány helyen lemaradás észlelhető, például a lakosság ellátását növelő képességek nem nőttek a civil szervezetekben. Ezeket a képességeket a hivatásos szervezeteknek az állami, önkormányzati beszerzéseknél növelni kell, hiszen a civilek részéről nem várható ebben jelentős segítség.

Befejezés

A védelmi szektor önkéntes szervezetei szerves részét képezik a védelmi rendszernek és a védelmi munkának. Tevékenységük, hasonlóan más ágazatok termelő vagy szolgáltató tevékenységéhez, környezeti terhelést is jelenthet, de akár környezetkárosítás is történhet a munkájuk során.

A termelő, szolgáltató szervezeteknek a környezetvédelem érdekében alkalmazott eljárásmodjai óriási fejlődésen mentek keresztül az elmúlt évtizedekben. Ezeknek az eljárásmodoknak, szabványoknak az alkalmazása előrelépést jelenthet a nem termelő ágazatokban, ezen belül a védelmi tevékenységet végző szervezetek körében is. Napjainkban azonban ez még nem elterjedt. Kiemelt terület a környezet szempontjából a beszerzési logisztika, hiszen az alkalmazott eszközök minősége, mennyisége, élettartama stb. mind hatással vannak a környezetre. Az önkéntes szervezetek logisztikai tevékenysége azonban még nem minden esetben követi a logisztika ezen a területen elért legújabb eredményeit, a fenntarthatóságnak megfelelő jó gyakorlatát. Sok esetben még nem érzékelhető a környezettudatosság és spontán, nem tervezett logisztikai beszerzési tevékenység is folyik az önkéntes szervezetek sokszínű világában. A logisztikájuk a szabvány termelési és szolgáltatási logisztikától eltérő, de a katonai logisztika rendezett, jól felépített rendszerére sem hasonlít. Ezeknek a területeknek a tapasztalatait célszerű lenne számukra közvetíteni. Mivel az önkéntes szervezetek gazdálkodása is eltérő, többfajta gazdálkodási módot és gyakorlatot találhatunk. A gazdálkodás alapját jelentő költségvetési források nem állandók, így nem teszik lehetővé a hosszútávú beszerzési tervezést. A beszerzések gyakran kampányszerűek, sokszor spontán jellegű a végrehajtásuk. Célszerű lenne a pályázatokon kívül éves kvótával támogatni őket, amely kiszámíthatóságot jelenthetne ezen a területen.

Összességében megállapítható, hogy az önkéntes szervezetek beszerzési logisztikai tevékenysége több fejlesztésre szoruló kérdéskört is felvet. Annak ellenére, hogy vannak sikeres, több projektet elnyert, jó projektmenedzsmentet kialakító szervezetek, a legtöbb önkéntes beavatkozó szervezet azonban csak egyszerűbb nemzeti projektekben képes részt venni a források és a pályázati rutin hiányában. Ennek egyik oka a projekteljárásokban képzett, tapasztalt, angol nyelven is kommunikációképes szakemberek hiánya. Az ilyen belső önkéntes humán erő ritka, és a projektekre szakosodott cégek szolgáltatásainak

igénybevétele sem reális a szervezetek szűkös költségvetési lehetőségei miatt. A másik kérdés, hogy a beszerzési logisztika termelői területen alkalmazott korszerű eljárásmodjainak alkalmazása, szintén a szűkös költségvetési lehetőségek miatt, nem teljesül mindenütt a projekt előrehaladása során annak ellenére sem, hogy a korszerű beszerzési módszerek alkalmazása nemcsak a környezettudatos eszköz-életciklust tenné lehetővé, de költségkímélő megoldás is lenne.

Az önkéntes beavatkozó szervezetek részére célszerű lenne projekt- és beszerzési szakemberképzési programok indítása, a mentoráló hivatásos szervezetekben projektkoordinátorok kinevezése és a civil együttműködők beszerzési folyamatainak segítése. A projektkiírásokban pedig legyen tervezhető és elszámolható költség a külső projekt- és beszerzési szakértő igénybevétele. Remélhetően mind a belső human-erőforrások fejlesztésével, mind a külső szakértők igénybevételevel nőhet és magasabb színvonalú lehet az önkéntes beavatkozó szervezetek beszerzés-logisztikai tevékenysége, amely egyben akkor már a környezettudatosságot és a fenntarthatóságot is szolgálhatja. Kampanyok indítása is jó megoldás lehet a beavatkozó önkéntes szervezetek területén, kapcsolódva a beszerzési logisztika tudásanyag-transzfer tevékenységéhez. Be kell mutatni továbbá a jó gyakorlatokat számukra, és tudatosítani kell azt a tényt, hogy a korszerű környezetkímélő megoldások (a teljes eszköz-életciklust vizsgálva) egyben költséghatékony megoldások is lehetnek, nem zárják ki egymást.

Irodalomjegyzék

122/2011. (XI. 25.) HM utasítás „a honvédelmi-környezetvédelmi stratégia” kiadásáról. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A11U0122.HM&targetdate=&print-Title=122/2011.+%28XI.+25.%29+HM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=1> letöltve (2019.05.22)

A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. https://201014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf Letöltve (2020.03.24).

Az EU Tanács 1999. június 21-i 1260/1999/EK rendelete a strukturális alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról. 1999. Brüsszel, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/content/hu/02_pdf/00_1_sf_1_hu.pdf Letöltve (2021.01.29).

Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: *Környe-*

zetvédelmi szemléletű közbeszerzés. Brüsszel, 2014. ezek nem tulajdonnevek? <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2008/HU/1-2008-400-HU-F1-1.Pdf>

Az Európai Parlament és a Tanács 1313/2013/EU határozata (2013. december 17.) Az uniós Polgári védelmi mechanizmusról (EGT-vonatkozású szöveg) pp. L 347/924- L 347/947. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1313&from=EN> letöltve (2021.01.29).

Bukovics István – Földi László – Besenyei Mónika (2014): *Zöld-beszéd*. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem.

Bukovics István – Földi László – Besenyei Mónika – Reith András (2014): *Zölden és takarékosan*. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem.

Diófási-Kovács Orsolya: A zöld-beszerezés sikertényezőinek vizsgálata a zöld-szemponatok hazai beszerzési gyakorlatba történő integrációját támogató eszközrendszer és módszertan fejlesztése. doktori értekezés, BMGE, Budapest, 2015.

Endrődi István – Jósvai Attila (2016): *Önkéntes polgári védelmi szervezetek helyi szintű kapacitásfejlesztése*. Budapest, Magyar Polgári Védelmi Szövetség.

Földi László (2016): Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására, a hadviselés ökológiai kérdései. In: Földi László: *Hu-mánvédelem - békeműveleti és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése*. Tanulmánygyűjtemény I., e-book, Nemzeti Közszerződési Egyetem, pp. 400-475.

Halász László – Földi László (2000): *Környezetvédelem-Környezetbiztonság*. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Hornyacsek Júlia: (2009): *Polgári védelem 1. -kézikönyv*. Budapest. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.

Leskó György (2020): A hadviselés-jelentette ökológiai veszélyek csökkentésének lehetőségei a katonai döntéstámogatás területén. In: Hornyacsek Júlia (szerk.): *A környezetvédelem speciális kérdései*. Budapest, Magyarország: DAS könyvek. pp. 111-127.

Machlis, G. E. – Hanson T. (2008.): Warfare ecology, *Bioscience*, September / Vol. 58 No. 858(8): 729-736.

MSZ ISO 14041, (1998) *Életciklus-elemzés*. A cél és a tárgy meghatározása, leltárelemzés. http://www.mszt.hu/web/guest/webaruhaz;jsessionid=E363B913EA78D9A2E905EF4C37F45872?p_p_id=msztwebshop_WAR_MsztWAportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-

[1&p_p_col_count=1&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_ref=141794&msztwebshop_WAR_MsztWAportlet_javax.portlet.action=search](#) (2020.03.24).

Nagy Sándor (2019): *A lakosságvédelmet érintő kockázatelemzés és kockázatkezelés fejlesztése*. doktori értekezés, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

Potóczy György (2014): *Közigazgatási logisztika*. Budapest, NKE.

Schweickhardt Gotthilf (2018): *A katasztrófavédelem rendszere*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.

STANAG 7141 (Edition 1) - Joint NATO Doctrine for Environmental Protection During NATO Led Operations and Exercises, NATO NSA, Brüsszel, (AJEPP-4) 2002. <https://natolibguides.info/Environment/NATO-Documents> letöltve (2019.05.22).

Tamaska László – Rédey Ákos, – Vizi Szilárd (2001): *Életciklus- elemzés készítése II. kötet*. Veszprém, Veszprémi Egyetem Környezetmérnöki és Kémiai Technológia Tanszék.

Tóth Rudolf (2011): Az árvizek elleni védekezés új logisztikai, ellátási kérdései. *Polgári Védelmi Szemle*, 2011. 1. szám. pp. 101–127.

Tóth Rudolf – Horváth Zoltán (2009): A logisztikai támogatás helye, szerepe a hazai katasztrófavédelem rendszerében. *Polgári Védelmi Szemle*, 2009 (1), pp.146–163.

Tóth Zsolt – Leskó György (2020): CODE VDIC, az Önkéntes Katasztrófavédelmi Beavatkozó Kapacitás Együttes Fejlesztése project, mint a rugalmas válaszreakálás fejlesztés eszköze. *Polgári Védelmi Szemle*, 2020. (DAREnet Különszám), pp. 45–53.